

ENDOGENICZNE I EGZOGENICZNE CZYNNIKI ROZWOJU GOSPODARCZEGO Z PERSPEKTYWY FINANSÓW GMINY

Mirosław Warczak

Streszczenie

Celem artykułu była ocena wpływu czynników endo i egzogenicznych na rozwój gminy. Szczegółowe rozważenie ich wpływu na sprawne działanie w obszarze finansów gminy pokazuje, że są one nieodzownym elementem rozwoju gospodarczego. Praktyka pokazuje, że czynniki endo i egzogeniczne wzajemnie się uzupełniają i w efekcie wspólnie występując w obszarze finansów gminy dają pozytywny efekt możliwości rozwoju. Pełna harmonia współdziałania (właściwy wybór i dobór) z obu zaagregowanych obszarów czynników endo i egzogenicznych może spowodować efekt wzrostu i rozwoju gospodarczego gminy w sposób racjonalny i efektywny.

Słowa kluczowe: czynnik endogeniczny, egzogeniczny, finanse gminy, rozwój

Wstęp

W rozważaniach na temat szeroko rozumianego pojęcia rozwoju należy raczej posługiwać się kategorią rozwoju gospodarczego, a nie miernikami wzrostu gospodarczego¹. Wzrost gospodarczy to najczęściej poprawa relacji ilościowych w zakresie wzrostu produkcji i usług, konsumpcji i potencjału produkcyjnego, prowadząca do zwiększenia ich ilości przypadająca przeciętnie na jednego mieszkańca danego kraju.

¹ Wzrost gospodarczy – powiększanie się zdolności danego społeczeństwa do produkcji dóbr i usług zaspokajających ludzkie potrzeby. Definicja ta wydaje się być bardziej ogólną od innych przedstawianych w literaturze np. że jest to „długookresowy proces powiększania produkcji dóbr i usług w danym kraju”, lub „proces zwiększania zasobu dóbr konsumpcyjnych i produkcyjnych”, albo „proces zwiększania zasobów dóbr i usług konsumpcyjnych, a w szczególności taki wzrost ilościowy, który zapewnia zwiększenie ilości dóbr i usług konsumpcyjnych przypadających na mieszkańca danego kraju”. W teorii ekonomii pojęcie wzrost gospodarczy służy do opisanie zmian ilościowych, a nie jakościowych; proces zmian jakościowych (zwłaszcza w długim okresie i związanych ze zmianą struktury gospodarki) nazywany jest rozwojem gospodarczym. Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/wzrost_gospodarczy

Wzrost gospodarczy odnosi się tylko do zmian ilościowych². Rozwój gospodarczy jest terminem szerszym, ponieważ oprócz zmian ilościowych (np. zmiany poziomu produkcji, konsumpcji, zatrudnienia) obejmuje również zmiany jakościowe (zmiany organizacji społecznej). Rozwój gospodarczy oznacza zmiany struktury potencjału wytwórczego gospodarki, struktury produkcji i konsumpcji, stosunków społeczno-ekonomicznych oraz systemu funkcjonowania gospodarki.

Rozwój społeczno-gospodarczy można zdefiniować jako proces pożądanych zmian zarówno ilościowych, jak i jakościowych, nie tylko w sferze gospodarczej, ale również społecznej, kulturowej, politycznej, ustrojowej itp³.

Wzrost gospodarczy oparty jest o następujące elementy⁴:

- zasoby ludzkie,
- zasoby naturalne,
- kapitał,
- technologia.

Mechanizm współzależności wszystkich tych determinant funkcjonuje tak samo w bogatych, jak i biednych krajach, choć strategia ich połączenia różni się zależnie od poziomu rozwoju. Każdy proces przebiegający w określonej przestrzeni społeczno-ekonomicznej uwarunkowany jest przez szereg czynników czy też wyżej wymienionych determinant, które mogą oddziaływać na ten obszar w różnym stopniu i z różną siłą.

Chcąc osiągnąć szybki wzrost gospodarczy trzeba łączyć pracę, zasoby, kapitał i technologię. Jednakże nie można tego uznać za formułę sukcesu. Nie wolno zapominać także o składnikach tzw. polityki progospodarczej. Należą do nich:

- nadrzędny cel strategiczny kraju (wzrost gospodarczy),
- dominacja własności prywatnej,
- uproszczenie przepisów i procedur (ustaw, wytycznych, programów itp.)
- zewnętrzna orientacja handlu,
- niskie cła i mechanizmy pozataryfowe,
- promowanie rozwoju MSP oraz strategicznych sektorów dla gospodarki kraju,
- przewidywalne, niskie podatki,
- niska inflacja i stabilny kurs walutowy.

Wzrost gospodarczy odnosi się tylko do zmian ilościowych, przy założeniu, że podstawowe wielkości makroekonomiczne charakteryzują się długofalowym trendem⁵

Na szczeblach gminnych i regionalnych powinno znajdować się coraz więcej kompetencji i odpowiedzialności w kształtowaniu lokalnej polityki gospodarczej, pod warunkiem wszakże, iż kompetencje te, z mocy prawa, stanowią pewien zbiór procesów regulacyjnych, zgodnych z polityką makroekonomiczną kraju. To właśnie na szczeblu lokalnym można osiągnąć najwięcej sukcesów w związku z kreowaniem polityki gospodarczej.

1. Rozwój lokalny

Wzrost zainteresowań rozwojem dokonującym się w skali lokalnej przypadł na drugą połowę XX wieku (lata 60.), kiedy to na kontynencie europejskim miała miejsce krytyka

² S. Marciniak, *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Ośrodek Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 50.

³ A. Miszczuk, *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Warszawa 2007, s. 161

⁴ Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus, *Ekonomia*, Dom Wydawniczy REB IS Sp.z o.o., Poznań 2012 s. 509

⁵ S. Marciniak, *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Ośrodek Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej, PWN, Warszawa 1997, s. 50n

istniejącego wówczas modelu rozwoju (fordyzm)⁶. Narastała chęć obywateli do walki o ochronę środowiska, wartości lokalne, a także o zachowanie odrębności i różnorodności wspólnot lokalnych⁷, co w efekcie doprowadziło do „renesansu lokalności”, rozumianego bardzo szeroko, bo w aspekcie administracyjnym, gospodarczym, społecznym. Przyczyny takiego stanu rzeczy wyniknęły z kilku względów, m.in. z krytycznego nastawienia większości społeczeństw, głównie krajów rozwiniętych, do państwa opiekuńczego, bazującego na centralizmie i interwencjonizmie. Skutkiem tego było narastanie dysproporcji rozwojowych w mniejszej skali i coraz większej chęci mieszkańców do samostanowienia o własnym losie. Przejawem odrodzenia się lokalności było podejmowanie w różnych krajach Europy Zachodniej reform decentralizacyjnych, zmierzających do nadania większych uprawnień układom lokalnym. Znamienne jest, że ujawniły się one jednocześnie pod rządami różnych ugrupowań politycznych⁸.

2. Determinanty rozwoju lokalnego

Można przyjąć, że czynniki rozwoju kształtują procesy rozwojowe w danych warunkach, umożliwiając tym samym harmonijny i długofalowy rozwój gospodarki w różnej skali⁹. B. Winiarski podkreśla, że czynniki rozwoju są ściśle skorelowane z ogólnymi warunkami rozwoju. Dopiero nadanie siły sprawczej tym możliwościom rozwoju przekształca je w czynniki rozwoju. Innymi słowy, o czynnikach rozwoju poszczególnych obszarów decydują przede wszystkim stopień oraz skala wykorzystania występujących tam warunków rozwoju¹⁰.

Dlatego większą szansę na rozwój i silną pozycję konkurencyjną mają dziś te jednostki, które potrafią zdiagnozować i wzmacniać swój endo i egzogeniczny potencjał. W świetle intensyfikacji przeobrażeń charakteryzujących współczesną gospodarkę należy zwrócić szczególną uwagę na wyróżnienie uwarunkowań nowoczesnych i tradycyjnych jako pochodnej uwarunkowań ekonomicznych. Nowoczesne wynikają z przekształceń w przestrzeni społeczno-ekonomicznej, których źródeł upatruje się w gospodarce opartej na wiedzy, a związane są z zastosowaniem najnowszych osiągnięć nauki¹¹. Wymienia się tutaj m.in. kapitał ludzki, wiedzę, umiejętność jej praktycznego zastosowania, zdolność do adaptacji, kreatywność itp., przy czym we wszystkich tych czynnikach jednym z podstawowych elementów jest innowacja. Ponad pół wieku temu austriacki ekonomista.

J. Schumpeter sformułował tezę, że innowacyjność przedsiębiorstw stanowi o rozwoju gospodarczym w większym stopniu niż kapitał. Innowacyjność rozumiana jako rezultat tzn. wszelkiego rodzaju dobra, usługi, pomysły (np. wynalazki, znaki, towarowe) oraz jako proces działania obejmujące powstanie pomysłu, prace badawczo-rozwojowe i projekty, produkcję, marketing i upowszechnienie, ma decydujący wpływ na rozwój gospodarczy. Tradycyjne uwarunkowania znajdują swoje źródło w XIX-wiecznej ekonomii klasycznej i zwracają uwagę na zasoby ludzkie (pracę), kapitał i zasoby naturalne (ziemię). Można również wyróżnić uwarunkowania wewnętrzne (endogeniczne) i zewnętrzne (egzogeniczne). Uwarunkowania

⁶ Fordyzm – forma organizacji pracy, wprowadzona przez Henry'ego Forda. Jest to wieloseryjna produkcja masowa, nastawiona na masowego odbiorcę i dystrybucję standardowych produktów. Robotnik wykonuje niezmienną, prostą czynność, której tempo podyktowane jest szybkością przesuwania się wytwarzanych produktów po taśmie produkcyjnej. Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Fordyzm>

⁷ I. Pietrzyk, *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego*, w: R. Broszkiewicz (red.), *Związki polityki gospodarczej z polityką regionalną*, „Prace Naukowe AE” 1997, nr 768, Wrocław 1997, s. 87.

⁸ M. Herbst, *Koniunktura gospodarcza metropolii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 113.

⁹ J. Lewczuk, *Czynniki i bariery rozwoju regionalnego, Gospodarka przestrzenna*, t. IV, Polityka regionalna, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000, s. 88.

¹⁰ B. Winiarski, *Polityka regionalna*, PWE, Warszawa 1976, s. 225.

¹¹ M. Rogowska, *Determinanty rozwoju lokalnego*, Zeszyty naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 620, Wrocław 2010 s. 355.

zewnętrzne mają charakter makroekonomiczny (w świetle zachodzących zjawisk gospodarczo-społecznych wręcz globalny) i są wypadkową decyzji i rozwiązań przyjętych na zewnątrz układu lokalnego, np. w skali regionalnej, w ramach kraju czy organizacji międzynarodowej (UE). Można stwierdzić, że stanowią one uwarunkowania twarde, czyli takie, na które dana jednostka lokalna nie ma wpływu, ale których nieuwzględnienie w planach w znacznym stopniu ogranicza skuteczność dalszego działania. Zakres ich jest dość szeroki i wynika z przyjętych rozwiązań ustrojowych, kulturowych, prawnych, instytucjonalnych oraz jest wypadkową realizowanych założeń polityki gospodarczej państwa czy organizacji międzynarodowych¹². A. Potoczek za najbardziej doniosłe w tej grupie uwarunkowań uważa warunki, w jakich układ lokalny funkcjonuje, a także zakres działania wyznaczony przez układy wyższego rzędu, takie jak układ regionalny, krajowy, globalny. Szczególnego znaczenia nabiera tu urzeczywistnienie idei samorządu terytorialnego i wyposażenie władz lokalnych w odpowiedni zakres kompetencji¹³.

Z kolei uwarunkowania wewnętrzne tkwią w samym układzie lokalnym i wynikają niejako ze zlokalizowanych na danym obszarze zasobów, potencjału gospodarczego i korzystnych warunków środowiskowo-przestrzennych. Jak podkreśla S. Korenik, są to wszelkie elementy mające znaczenie dla gospodarki danego obszaru, często o charakterze specyficznym, unikatowym, odpowiadającym tylko danemu układowi lokalnemu¹⁴. Jeszcze inne ujęcia wyróżniają czynniki o charakterze materialnym i niematerialnym, ilościowym i jakościowym, czy też czynniki twarde i miękkie. Poniższa tabela przedstawia klasyfikację czynników rozwoju lokalnego w układzie ogólnym. Przyjęto w nim, że czynniki wewnętrzne i zewnętrzne mogą oddziaływać z różną siłą i w różnym charakterze, tzn. mogą to być czynniki ekonomiczne, społeczne, przestrzenne, a także polityczne i ekologiczne (choć te ostatnie stanowią raczej uwarunkowanie wewnętrzne danej jednostki przestrzennej). S. L. Bagdziński prezentuje nieco odmienny podział na czynniki polityczno-ustrojowe, społeczne oraz ekonomiczno-środowiskowo-przestrzenne¹⁵. Podkreśla on przy tym, że między uwarunkowaniami zewnętrznymi i wewnętrznymi istnieje szereg sprzężeń zwrotnych, różny w zależności od obszaru, którego dotyczy. Szczególnie jest to widoczne w warunkach postępującej globalizacji¹⁶ i integracji, gdzie układy lokalne stają się coraz bardziej otwarte, a przez to coraz bardziej zależne (poprzez sieć istniejących powiązań) od otoczenia zewnętrznego, a także narażone na wszelkie niekorzystne efekty tych procesów.

¹² N. Derlukiewicz, M. Rogowska, *Uwarunkowania innowacyjne jako jeden z elementów strategii innowacji jednostki przestrzennej*, w: Miejsce innowacji we współczesnych koncepcjach rozwoju regionalnego. Teoria i praktyka, Dolnośląskie Centrum Studiów Regionalnych, Prace Naukowe nr 7/2007, Wrocław 2007, s. 47.

¹³ A. Potoczek, *Programowanie rozwoju lokalnego i regionalnego jako zadanie samorządu terytorialnego*, w: A. Potoczek (red.), *Stymulowanie rozwoju lokalnego – perspektywa społeczna i organizacyjna*, Regionalny Ośrodek Studiów i Środowiska Kulturalnego w Toruniu, Toruń 2001, s. 9

¹⁴ S. Korenik, *Rozwój regionu ekonomicznego na przykładzie Dolnego Śląska*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999, s. 38.

¹⁵ S.L. Bagdziński, *Lokalna polityka gospodarcza*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1994, s. 8.

¹⁶ Globalizacja – ogół procesów prowadzących do coraz większej współzależności i integracji państw, społeczeństw, gospodarek i kultur, czego efektem jest tworzenie się "jednego świata", światowego społeczeństwa; zanikanie kategorii państwa narodowego; kurczenie się przestrzeni społecznej i wzrost tempa interakcji poprzez wykorzystanie technologii informacyjnych oraz wzrost znaczenia organizacji ponad- i międzynarodowych, w szczególności ponadnarodowych korporacji. Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Globalizacja>

Tabela 1. Podstawowa klasyfikacja czynników rozwoju lokalnego /endo i egzogeniczne łącznie/

Ekonomiczne	zasoby pracy, zasoby naturalne, majątek trwały. Zasoby ludzkie, nauka, technika, nowoczesne style zarządzania, innowacyjność, runek wewnętrzny, kapitał ludzki, kapitał społeczny
Społeczne	struktura demograficzna (struktura wiekowa i zawodowa ludności, przyrost naturalny, migracje), oświata i wychowanie, ochrona zdrowia, system ubezpieczeń społecznych, upowszechnienie kultury, rozwój turystyki, sportu, wartości kulturalne, tradycje, wykształcenie
Przestrzenne	czynniki lokalizacji, czynniki koncentracji, współpraca transgraniczna
Ekologiczne	zachowanie i utrwalanie równowagi ekologicznej, racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego
polityczno-ustrojowe	charakter władzy, zakres i kompetencje władzy, sposób sprawowania władzy, jej akceptacji przez społeczeństwo, obowiązujące uregulowania prawne i stosunki międzynarodowe
Techniczne	odpowiednie wyposażenie infrastrukturalne, zaplecze techniczno-badawcze, przemysł wysokiej technologii, innowacyjność procesowa i produktowa
Lokalne	rozwój samorządności, unikatowe walory obszaru, rozwój inicjatyw i form społecznej działalności

Źródło: opracowanie własne na podstawie: S. Korenik, *Rozwój regionu ekonomicznego na przykładzie Dolnego Śląska*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999, s. 37nn; K. Secomski, *Elementy polityki ekonomicznej*, PWE, Warszawa 1970, s. 46nn

Spośród przedstawionej powyżej grupy czynników bez wątpienia największe znaczenie należy przypisać czynnikowi ludzkiemu, który przez dość długi czas był niedoceniany i traktowany drugoplanowo względem czynników ekonomicznych. Stanowi on bowiem podstawowy element inicjowania, organizowania, przyspieszania i realizacja procesów rozwoju społeczno-ekonomicznych. Istotny jest także tzw. nowy kapitał, określany mianem kapitału społecznego. Ten właśnie kapitał charakteryzuje się tym, że nie przynależy do danej jednostki, lecz do społeczności, a jego wartość nie jest sumą zasobów posiadaną przez jednostki, lecz bazuje na różnorodności i jakości powiązań między członkami danej społeczności. Za R. Putnamem, pod pojęciem tym rozumieć należy „takie cechy organizacji społeczeństwa, jak zaufanie, normy i sieci powiązań, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowane działania”¹⁷, a tym samym przyczyniać się do przyspieszania procesów rozwoju społeczno-gospodarczego. Na gruncie ekonomii odnaleźć można szerokie dyskusje nt. zasadności i możliwości ukierunkowania polityki wspierającej rozwój (w skali lokalnej bądź regionalnej) na wzmacnianie i oddziaływanie na siłę kapitału społecznego (szczególnie w środowisku przedsiębiorczości). Proces „koopetycji”¹⁸, czyli synergicznego konkurowania i współpracy, rozwoju sieci współpracy i klastrów postrzegany jest we współczesnych warunkach gospodarowania jako jeden z istotniejszych czynników wspierających rozwój w skali lokalnej¹⁹. Praktyka gospodarcza pokazuje, że mimo korzystnych

¹⁷ R. Putnam, *Demokracja w działaniu*, Znak, Kraków 1995, s. 258n.

¹⁸ A. Zakrzewska – Bielawska, *Koopetycja a rozwój przedsiębiorstwa w opinii kadry kierowniczej firm high-tech*, Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej: Organizacja i zarządzanie, Nr 52, Łódź 2013, s. 135nn.

¹⁹ M. Baron, *Kapitał społeczny jako źródło siły lokalnych i regionalnych środowisk przedsiębiorczości*, PWN, Katowice 2006, s. 323nn.

uwarunkowań czy istnienia tzw. klimatu rozwoju, bardzo często nie udaje się wywołać pożądaných impulsów, gdyż brakuje współdziałania podmiotów i umiejętności konkurowania na zewnątrz (a nie wewnątrz), konkretnego układu lokalnego. Szczególnie widoczne jest to w polskiej rzeczywistości gospodarczej, gdzie praktyki skutecznej współpracy w skali lokalnej o wyraźnie wykształconym profilu działalności (terytorialnych systemów produkcji) należą wciąż do rzadkości.

Przedstawiona powyżej klasyfikacja nie jest wyczerpująca i ostateczna. Można bowiem dodatkowo wskazać takie czynniki, które mają oddziaływanie bezpośrednie lub pośrednie na dany układ lokalny oraz takie, które mają zastosowanie powszechne (ogólne), a także wyróżnić te o charakterze bardzo unikalnym, przypisane w zasadzie do konkretnej jednostki przestrzennej, wynikające z jej specyfiki.

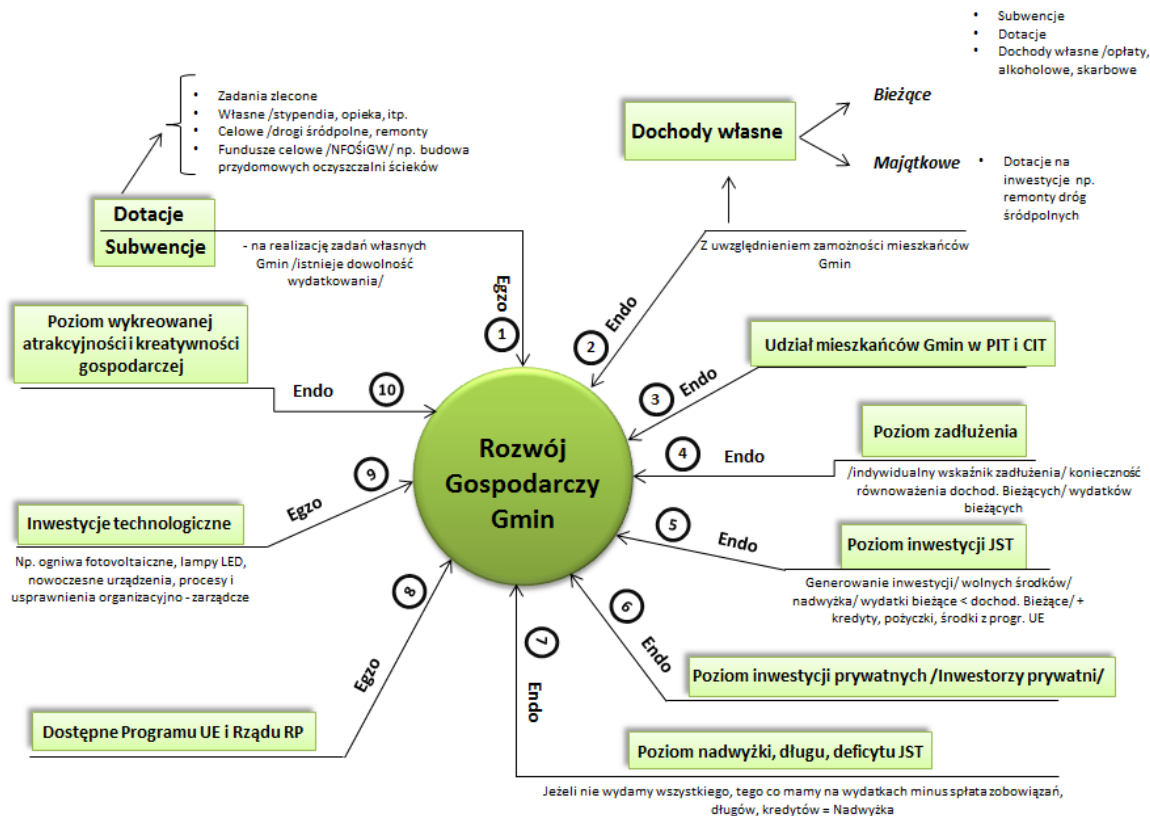
Za J. Paryskiem²⁰, wśród czynników rozwoju lokalnego o charakterze ogólnym, powszechnie występującym, można wskazać:

- potrzeby społeczności lokalnych,
- zasoby i walory środowiska przyrodniczego,
- zasoby pracy,
- zainwestowanie infrastrukturalne,
- istniejący potencjał gospodarczy²¹,
- rynek lokalny i rynki zewnętrzne,
- poziom nauki, techniki i kultury,
- nowoczesne technologie wytwarzania,
- teren i korzyści miejsca,
- stosunki międzynarodowe i współpracę bilateralną.

Z kolei układ endogenicznych i egzogenicznych czynników rozwoju gospodarczego w środowisku działalności lokalnych jednostek samorządu terytorialnego (gmin) zależy od właściwego stylu (sposobu, metody) zarządzania, odpowiedniej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego oraz czynników lokalnych (rozwoju przedsiębiorczości itp.). Szczegółowa matryca endogenicznych i egzogenicznych czynników rozwoju gospodarczego z punktu widzenia finansów i działalności gmin została przedstawiona na rysunku 1.

²⁰ J. Parysek, *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001, s. 73nn.

²¹ Na potencjał gospodarczy składają się: aktywność zawodowa mieszkańców i poziom ich dochodów, lokalny rynek pracy, poziom i rodzaj przedsiębiorczości, napływ zagranicznego kapitału, jak również stan środowiska naturalnego. Źródło: www.potencjal.gospodarczy.pdf.adobe.reader

Rysunek 1. Endo i egzogeniczne czynniki rozwoju gospodarczego gmin

Źródło: opracowanie własne.

2.1. Endogeniczne czynniki rozwoju gospodarczego

W ciągu kilkudziesięciu ostatnich lat nastąpiła ewolucja poglądów w zakresie określania determinant rozwoju. Wynika to ze zmiany warunków gospodarowania, bowiem w gospodarce centralnie planowanej decyzje o rozwoju pochodziły z zewnątrz, głównie w postaci różnego rodzaju inwestycji centralnych, które niejednokrotnie zmieniały strukturę gospodarczą regionu. Obecnie, pomimo postępujących procesów globalizacji, które „odciskają piętno” na układach lokalnych, coraz większe znaczenie przypisywane jest czynnikom wewnętrznym (endogenicznym)²², powstałym i rozwijającym się w danym układzie lokalnymi bazującym na jego zasobach. Szczególna rola przypada tutaj sile lokalnej przedsiębiorczości (głównie małym i średnim przedsiębiorstwom), a dokładniej możliwości wykształcenia i utrzymania przewag konkurencyjnych przez ten sektor. W procesie rozwoju lokalnego ważna rola przypada

²² Endogeniczne modele wzrostu gospodarczego to modele, w których postęp techniczny (rozumiany jako akumulacja wiedzy naukowo-technicznej i kapitału ludzkiego) jest przede wszystkim skutkiem decyzji inwestycyjnych konsumentów i producentów, którzy zawsze postępują racjonalnie. Trzecim podmiotem podejmującym decyzje o alokacji kapitału jest państwo, realizujące określoną, długookresową politykę ekonomiczną. Na gruncie endogenicznej teorii wzrostu szczególnego znaczenia nabiera analiza możliwości oddziaływania państwa na przebieg procesów wzrostu. Państwo w tych modelach ma wpływ nie tylko na poziom produkcji, ale także determinuje długookresową stopę wzrostu. Implikacją stosowania tych modeli był znaczny wzrost badań nad korelacją polityki państwa a obserwowanym wzrostem gospodarczym. Najważniejszy wniosek płynący z modeli endogenicznych mówi o tym, że motywacją powinna być jakość inwestycji, a nie ich ilość. Chodzi o to, by wybierać strategicznie konkretne sektory gospodarki, które inwestycje potrzebują najbardziej. Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Endogeniczny>

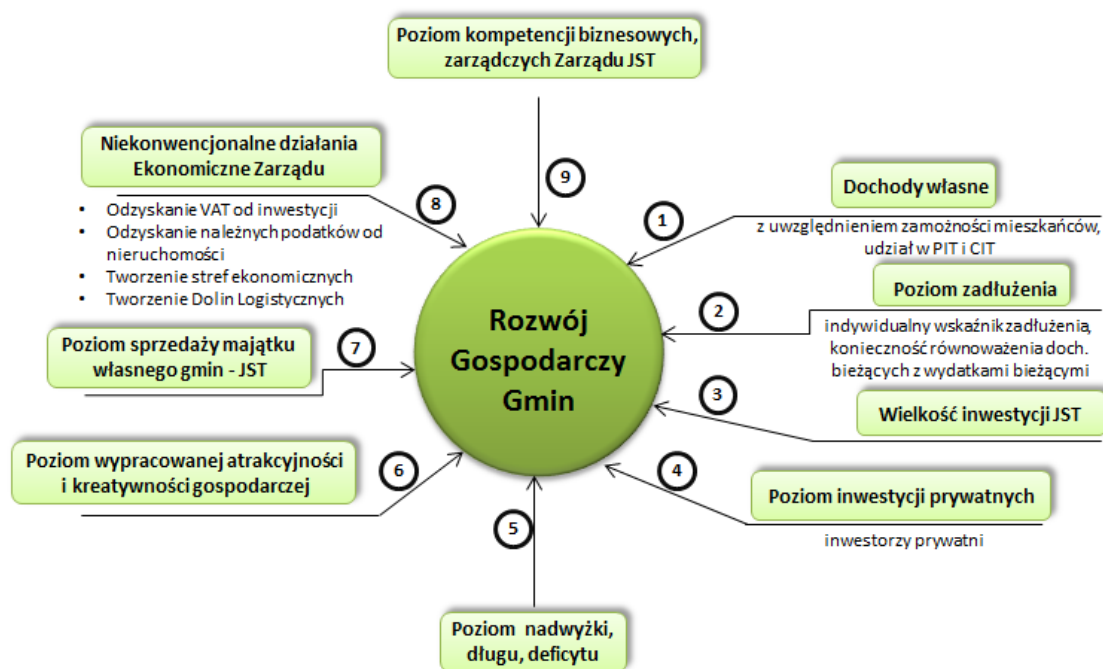
samorządowi terytorialnemu, który ma zasadniczy wpływ na kształtowanie korzystnych bądź niekorzystnych uwarunkowań rozwoju. Spośród wymienianej powyżej grupy czynników endogenicznych podmiot ten właściwie nie może wpłynąć tylko na lokalizację (warunki naturalne) danej jednostki przestrzennej. Stąd też, obserwując procesy i zjawiska zachodzące w układach lokalnych, coraz częściej można zauważyć sytuacje, w których ogromną rolę w kierunku uruchomienia lokalnego wzrostu gospodarczego odegrali liderzy lokalni, a działania wójta, burmistrza przyczyniły się do pojawienia się inwestorów, a następnie wywołały proces kumulatywnego rozwoju lokalnego²³ oraz zidentyfikowanie i uruchomienie tych czynników (wewnętrznych), które mogą przyczynić się do rozwoju lokalnego. Praktyka pokazuje jednak, że większość przedstawicieli JST dokonuje oceny uwarunkowań w sposób schematyczny i uproszczony, co widoczne jest przede wszystkim w tworzonych strategiach rozwoju poszczególnych jednostek terytorialnych.

Tabela 2. Endogeniczne czynniki rozwoju gospodarczego

Bezpośrednie budżetowe JST	Wielkość budżetu JST, dochody własne, poziom inwestycji budżetowych, majątek trwały, poziom zadłużenia, nadwyżka, dług i deficyt
Pośrednie Infrastrukturalne JST	Poziom rozwoju infrastruktury wodnej, kanalizacyjnej, drogowej, telekomunikacyjnej, energetycznej
Kapitał instytucjonalny	Posiadany kapitał ludzki, nowoczesne zaawansowane technologie, postęp techniczny i organizacyjny, innowacyjność myślenia i podejmowania działań
Polityka gospodarcza JST	Zachęty podatkowe (podatki i opłaty), tworzenie obszarów gospodarczych (stref ekonomicznych, dolin logistycznych), Aktywność biznesowa, innowacyjność działań, prorozwojowe inwestycje
Mobilizacja społeczna (aktywność gospodarcza)	Wykształcenie, rozkład zawodów, preferencje branżowe wynikające ze specyfiki i charakteru JST, przedsiębiorczość
Inwestycje lokalne	Poziom inwestycji prywatnych /inwestorzy lokalni/

Źródło: opracowanie własne

²³ B. Domański, *Czynniki społeczne w lokalnym rozwoju gospodarczym we współczesnej Polsce*, Wydawnictwo Katedry Geografii Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001, s.128

Rysunek 2. Czynniki endogeniczne czynniki rozwoju gospodarczego gmin

Źródło: opracowanie własne.

2.2. Egzogeniczne czynniki rozwoju gospodarczego

W działalności gminy ogromne znaczenie ma odpowiednie implikowanie, wzmocnienie i rozwijanie czynników egzogenicznych takich jak: wielkość pozyskanych środków z programów unii europejskiej oraz rządu, kooperacji instytucjonalnych (wspólne programy, porozumienia i współdziałania JST), innowacje technologiczne, partnerstwo publiczno-prywatne, poziom dotacji i subwencji, współpraca zagraniczna (umowy, porozumienia), ściąganie inwestorów zewnętrznych na istniejące lub stworzone obszary rozwoju gospodarczego (strefy ekonomiczne, doliny logistyczne itp.) oraz odpowiednie uregulowania prawne wynikające procesu ewolucji transformacji finansów publicznych po 1989 r.

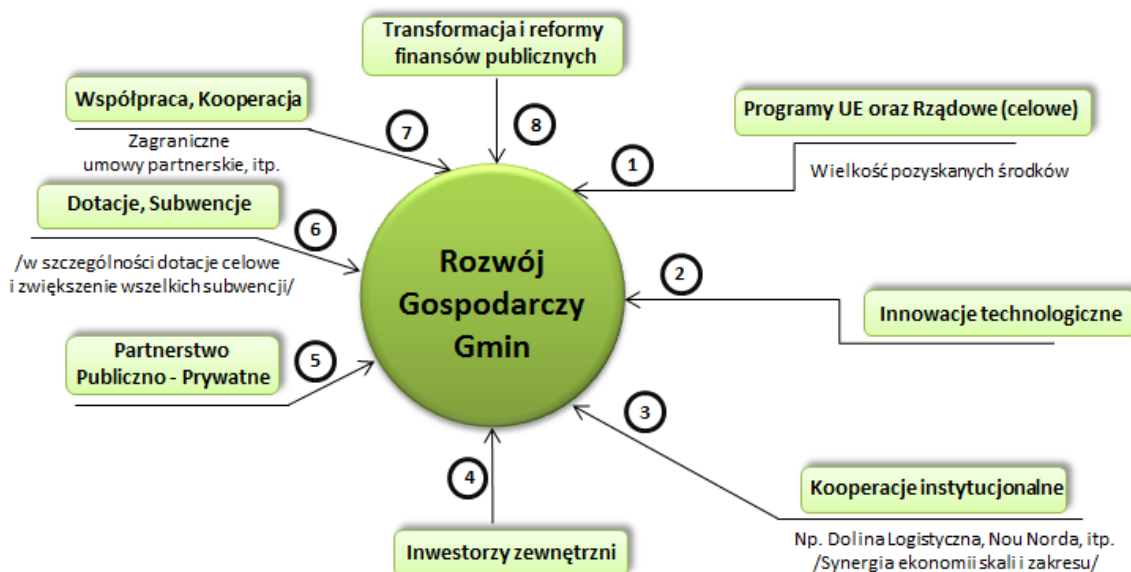
Szczegółowa matryca egzogenicznych czynników rozwoju gospodarczego z punktu widzenia finansów i działalności gmin (lokalnej jednostki samorządu terytorialnego) przedstawiona została w tabeli 3 oraz rysunku 3.

Tabela 3. Uwarunkowania egzogeniczne rozwoju gospodarczego

Rynku pieniężnego	Inflacja, kursy walutowe, polityka pieniężna /Rada Polityki Pieniężnej, Bank Centralny/
Polityczne	Polityka krajowa, regionalna, Unii Europejskiej, restrykcje międzynarodowe, polityka zagraniczna RP
Inwestycyjne	Inwestycje zagraniczne, krajowe, lokalne z zewnątrz (inwestorzy zewnętrzni)
Gospodarcze	Poziom rozwoju gospodarczego gminy, województwa, kraju
Rynkowe	Popyt na rynkach zewnętrznych
Fiskalne	Ulgi w podatku dochodowym od działalności gospodarczej z tytułu działalności w tzw.: strefach ekonomicznych

Rynku pracy	Poziom bezrobocia
Specjalnego wsparcia UE	Doliny Logistyczne – programy współpracy JST

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Czynniki egzogeniczne czynniki rozwoju gospodarczego gmin

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę teorię endogenicznego wzrostu gospodarczego czynniki sprzyjające wzrostowi znajdują się wewnątrz (obiekta) badawczego, czyli w myśl tego artykułu (obszarze i aparacie administracyjnym) danej Jednostki Samorządu Terytorialnego. Jednak w praktyce widać wyraźnie, że same czynniki endogeniczne nie dają gwarancji rozwoju gospodarczego i muszą być wspomagane czynnikami zewnętrznymi – egzogenicznymi. Nie umniejsza to ważności czynnika wewnętrznego, ale i go nie gloryfikuje. Nie wyklucza to także tezy, że większe możliwości i poszerzone kompetencje w obrębie samorządu dają mu dodatkowy obszar do tworzenia płaszczyzny pełniejszego wpływu na potencjalne inwestycje. Pewnym jest jednak, że dopiero pełna harmonia współdziałania (właściwy wybór i dobór) z obu zaagregowanych obszarów czynników endogenicznych i egzogenicznych może spowodować efekt wzrostu i rozwoju gospodarczego gminy (JST) w sposób racjonalny i efektywny.

Literatura

1. Bagdziński S. L., *Lokalna polityka gospodarcza*, Wydawnictwo UMK, Toruń 1994
2. Baron M., *Kapitał społeczny jako źródło siły lokalnych i regionalnych środowisk przedsiębiorczości*, PWN, Katowice 2006
3. Derlukiewicz N., Rogowska M., *Uwarunkowania innowacyjne jako jeden z elementów strategii innowacji jednostki przestrzennej*, w: *Miejsce innowacji we współczesnych koncepcjach rozwoju regionalnego. Teoria i praktyka*, Dolnośląskie Centrum Studiów Regionalnych, Prace Naukowe nr 7/2007, Wrocław 2007

4. Domański B., *Czynniki społeczne w lokalnym rozwoju gospodarczym we współczesnej Polsce*, Wydawnictwo Katedry Geografii Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001
5. Herbst M., *Koniunktura gospodarcza metropolii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003
6. Korenik S., *Rozwój regionu ekonomicznego na przykładzie Dolnego Śląska*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999
7. Lewczuk J., *Czynniki i bariery rozwoju regionalnego*, Gospodarka przestrzenna, t. IV, Polityka regionalna, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2000
8. Marciniak S., *Innowacje i rozwój gospodarczy*, Ośrodek Nauk Społecznych Politechniki Warszawskiej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997
9. Miszczuk A., *Gospodarka samorządu terytorialnego*, Warszawa 2007
10. Parysek J., *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001
11. Pietrzyk I., *Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego*, w: R. Broszkiewicz (red.), Związki polityki gospodarczej z polityką regionalną, „Prace Naukowe AE” 1997, nr 768, Wrocław 1997
12. Potoczek A., *Programowanie rozwoju lokalnego i regionalnego jako zadanie samorządu terytorialnego*, w: A. Potoczek (red.), Stymulowanie rozwoju lokalnego – perspektywa społeczna i organizacyjna, Regionalny Ośrodek Studiów i Środowiska Kulturalnego w Toruniu, Toruń 2001
13. Putnam R., *Demokracja w działaniu*, Znak, Kraków 1995
14. Rogowska M., *Determinanty rozwoju lokalnego*, w: Zeszyty naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 620, Wrocław 2010
15. Samuelson P. A., Nordhaus W. D., *Ekonomia*, Dom Wydawniczy REB IS Sp.z o.o., Poznań 2012
16. Secomski K., *Elementy polityki ekonomicznej*, PWE, Warszawa 1970
17. Winiarski B., *Polityka regionalna*, PWE, Warszawa 1976
18. Zakrzewska – Bielawska A., *Kooperacja a rozwój przedsiębiorstwa w opinii kadry kierowniczej firm high-tech*, w: Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej: Organizacja i zarządzanie, Nr 52, Łódź 2013
19. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Fordyzm>
20. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Endogeniczny>
21. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Globalizacja>
22. www.potencjal.gospodarczy.pdf.adobe.reader

ENDOGENOUS AND EXOGENOUS FACTORS OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF FINANCE COMMUNES

Summary

An aim of the article was the estimation of the influence of factors endogenous and exogenous on the development the commune. Detailed considering of them influence on the efficient activity in the area of finance communes shows that they are an indispensable element of the economic development. The practice shows that factors endogenous and exogenous mutually are complementary to one another and in the effect together appearing in the area of finance the commune give the affirmative effect of the possibility of the development. The full harmony of the cooperation (the good choice and the selection)

from both areas of factors endogenous and exogenous can cause the effect of the height and the economic development communes impromptu rational and effective.

Keywords: factors endogenous, exogenous, municipal finance, development

Mirosław Warczak
warczak@wp.pl